



## **BIOGRAFIJA, HAGIOGRAFIJA, KARIZMA**

### **FUNKCIONALIZACIJA TEKSTA I KULTURNI SPOMEN U HRVATSKIM I EUROPSKIM REDOVNIČKIM ZAJEDNICAMA**

*18. znanstveni skup u nizu Tihi pregaoci*

## **PROGRAM I KNJIŽICA SAŽETAKA**

---

20.-21. svibnja 2021.

Fakultet hrvatskih studija

Zagreb, Kampus Borongaj – Borongajska c. 83d

ISBN 978-953-8349-02-7



## ***Program skupa***

Četvrtak, 20. svibnja

10:00 – 10:15 Pozdravne riječi

Prof. dr. sc. Stjepan Ćosić, dekan Fakulteta hrvatskih studija

Prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol, predstojnica Odsjeka za povijest Fakulteta hrvatskih studija

### **I. sekcija: Karizma i institucionalizacija**

Moderator: dr. sc. Rudolf Barišić

10:15 – 10:30 Prof. dr. sc. Stipan Tadić

*Pojam i značenje karizme u sociokulturnom i povijesnoudruštvenom okružju*

10:30 – 10:45 Doc. dr. sc. Marko Jerković

*Karizma i institucionalizacija kod regularnih kanonika: funkcija biografskih tekstova o sv. Norbertu Ksantenškom, osnivaču Premonstrantskoga reda*

10:45 – 11:00 Marko Marina, mag. hist.

*Karizma i autoritet u ranom kršćanstvu: sukob ili koegzistencija?*

11:00 – 11:15 Rasprava

11.15 – 11.45 Stanka za kavu

## **II. sekcija: Funkcionalnost teksta i kultura sjećanja**

Moderator: izv. prof. dr. sc. Tomislav Galović

11:45 – 12:00 Prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol

*Memorijalne knjige najstarijih dalmatinskih benediktinskih samostana*

12:00 – 12:15 Izv. prof. dr. sc. Drago Župarić

*Itinerarium Egeriae i neke odlike srednjovjekovnog latiniteta*

12:15 – 12:30 Petar Ušković Croata, mag. educ. philol. et. croat. lat.

*Hagiografski slojevi Vita Hilarionis sv. Jeronima*

12:30 – 12:45 Doc. dr. sc. Lucija Krešić Nacevski

*Vita Marie Egipciace u karolinškom Pasionalu MR 164 – uspostava teksta i komentar*

12:45-13:00 Rasprava

13:00 – 14.45 Stanka za ručak

## **III. sekcija: Ideali i institucije**

Moderator: doc. dr. sc. Marko Jerković

14:45 – 15:00 Doc. dr. sc. Daniel Patafta

*Franjevačko siromaštvo – temelj karizme i točka prijepora od vremena Franje Asiškog do kapucinske reforme*

15:00-15:15 Prof. dr. sc. Marinko Pejić

*Biografije sv. Franje Asiškog: suprotstavljeni modeli nasljedovanja*

15:15 – 15:30 Doc. dr. sc. Trpimir Vedriš

*Veniat dies in quo vobis clamate et vociferamini. Mučeništvo sv. Nikole Tavilića i drugova u kontekstu*

15:30 – 15:45 Prof. dr. sc. Ivan Karlić – Ljudevit Anton Maračić, prof.

*Tridentski duh u hrvatskoj provinciji konventualnih franjevaca*

15:45 – 16:00 Rasprava

Petak, 21. svibnja

#### **IV. sekcija: Biografija i hagiografija u tradiciji i moderni**

Moderator: doc. dr. sc. Lucija Krešić Nacevski

10:00 – 10:15 Izv. prof. dr. sc. Tomislav Galović

*Od hagiografije do biografije: hrvatski franjevci trećeredci glagoljaši i njihovi životopisi od srednjeg vijeka do 21. stoljeća (probrani primjeri)*

10:15 – 10:30 Izv. prof. dr. sc. Ivan Majnarić

*Biografističke perspektive u povijesti redovništva*

10:30 – 10:45 Petar Bilobrk, mag. relig.

*Red propovjednika i promicatelja Ružarija u Hrvata*

10:45 – 11:00 Rasprava

11:00 – 11:30 Stanka za kavu

## V. sekcija: Biografija/hagiografija i identitet zajednice

Moderator: doc. dr. sc. Daniel Patafta

11:30 – 11:45 Izv. prof. dr. sc. Iva Beljan Kovačić

*Poimanje uzorna života u biografijama franjevacu Bosne Srebrne i u katoličkoj kulturi BiH od 18. do 20. stoljeća*

11:45 – 12:00 Dr. sc. Rudolf Barišić

*Biografija pojedinca kao povijest zajednice – metodološki pristup fra Bone Perišića*

12:00 – 12:15 Izv. prof. dr. sc. Luciana Boban – doc. dr. sc. Josip Grubeša  
– doc. dr. sc. Jelena Jurčić

*Biografski elementi u pozicijama fra Bazilija Pandžića*

12:15 – 12:30 Doc. dr. sc. Antun Volenik

*P. Ante Gabrić kao karizmatična osoba i komunikator*

12:30 – 12:45 Rasprava

12:45 Zatvaranje skupa

Članovi istraživačkoga tima na projektu „Tihi pregaoci: redovnički prinosi hrvatskoj i europskoj kulturi“ i organizatori ovoga skupa: doc. dr. sc. Marko Jerković, voditelj; prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol; prof. dr. sc. Stipan Tadić; doc. dr. sc. Lucija Krešić Nacevski; Petar Bilobrk, mag.; Marko Marina, mag.; Petar Ušković Croata, mag.

## *Knjižica sažetaka*

Dr. sc. **RUDOLF BARIŠIĆ**

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

[rudolf.barisic@gmail.com](mailto:rudolf.barisic@gmail.com)

### **BIOGRAFIJA POJEDINCA KAO POVIJEST ZAJEDNICE – METODOLOŠKI PRISTUP FRA BONE PERIŠIĆA**

Ujesen 1880., sedam godina prije smrti, Bono Perišić je započeo rad na pisanju biografija, kako ih naziva “zaslužnih Otacah”. Do tog vremena Bosna Srebrena je već imala nekoliko biografskih djela, posvećenih dvojici franjevac-biskupa: Augustinu Miletiću i Marijanu Šunjiću. Perišić je, pak, prvu biografiju odlučio posvetiti Miji Zubiću. Uvidom u bilo koji leksikon, mrežne stranice ili neki drugi naslov preglednog sadržaja lako je uočljiva razlika u težini spomenutih imena. Ipak, Perišićev tekst – 20 stranica preglednog rukopisa – pažnju privlači jer je najmanjim dijelom Zubićeva biografija. U uvodu donosi motive sastavljanja biografije i slaže popis od osamdesetak imena za koja drži da bi ih valjalo obraditi, a Zubićev životopis zapravo pridodaje povijesnim događajima: odjecima otpora bosanskih muslimana reformama središnje vlasti, kraju Barišićeve afere i – samo naizgled paradoksalno – Šunjićevom izboru za apostolskog vikara i smrti pet godina kasnije. Premda cijeli tekst neizostavno sadrži i pohvalu Zubićevog lika i djela, stavljanje u prvi plan događaja u kojima je on igrao uglavnom rubnu ulogu ukazuje na model stvaranja panteona povijesnih zaslužnika na temelju kriterija udaljenih od pitanja osobne karizme ili svetosti života. Pri tom se ne smije zanemariti činjenica da je Perišićevo djelo ostalo neobjavljeno, ali svejedno anticipira trend pisanja biografija bosanskih franjevaca praktički do danas, a u kojemu sekularno preteže nad sakralnim.

Izv. prof. dr. sc. **IVA BELJAN KOVAČIĆ**  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru  
[iva.beljankovacic@ff.sum.ba](mailto:iva.beljankovacic@ff.sum.ba)

## **POIMANJE UZORNA ŽIVOTA U BIOGRAFIJAMA FRANJEVACA BOSNE SREBRENE I U KATOLIČKOJ KULTURI BIH OD 18. DO 20. ST.**

U 19. stoljeću biografija postaje jedan od najplodnijih žanrova književnosti franjevaca Bosne Srebrene, što korespondira i s njezinim postupnim premještanjem interesa s moralnih i religioznih preokupacija na socijalne i političke, kao i novim poimanjem ljudske zadaće u svijetu. Ovo se istraživanje stoga koncentrira na životopisne modele u ovoj književnosti od 18. do ranog 20. stoljeća, koji se od hagiografskih kreću prema novovjekovnim biografskim te znanstvenim biobibliografskim. Životopisni se modeli promatraju kao indikatori promjena u poimanju ideala ljudskog života: od ideala mučenika, preko crkvenog pastira, pučkog zaštitnika i prosvjetitelja, do pisca, znanstvenika i politički angažirana pojedinca. Pozornost se posvećuje i odnosu pisane crkvene kulture prema usmenoknjiževnom idealu junaka i ratnika. Teorijski je okvir istraživanja opis evolucije kulturnih svjetonazora J. Gebsera i K. Wilbera, koji omogućuje sagledavanje razlika u poimanju ljudskog samoostvarenja u kontekstu šire promjene u katoličkoj kulturi Bosne i Hercegovine u spomenutom razdoblju: postupnog prijelaza na racionalni kulturni svjetonazor.



**PETAR BILOBRK**, mag. relig.

Radio Marija

[petar.bilobrk@gmail.com](mailto:petar.bilobrk@gmail.com)

## **RED PROPOVJEDNIKA I PROMICATELJA RUŽARIJA U HRVATA**

Marijanska pobožnost prisutna je u duhovnosti svih Redova i redovničkih zajednica u Katoličkoj Crkvi među njima je i Red propovjednika koji ove godine obilježava 800 godina dominikanskog reda na hrvatskim prostorima. Utemeljitelj dominikanskog Reda, sv. Dominik (1171. - 1221.), od početka je stavljao svoje životno djelo, svoj Red, pod zaštitu Blažene Djevice Marije. Zbog Dominikove velike pobožnosti Majci Božjoj u crkvenu je tradiciju ušlo vjerovanje kako je upravo sveti Dominik osmislio molitvu Krunice. Istina jest, kako se od vremena prve braće u obrascu redovničkog zavjetovanja kod dominikanaca spominje posluš prema Djevici Mariji. Dakle, dominikanska tradicija je oduvijek pokazivala vjernost i sinovsku privrženost sv. Dominika prema Majci Božjoj, posebno kroz apostolat širenja Krunice. Dominikanci su vrlo rano počeli sabirati molitelje Krunice u bratovštine - zajednice. Prigodom upisa u Bratovštinu naglašavali su da članstvo u kruničarskoj bratovštini znači više od upisa imena u registar kruničara uz obećanja da će moliti otajstva Krunice i određene molitve. Uz Bratovštinu koja je obuhvaćala Gospine štovatelje po molitvi Krunice razvile su se tijekom povijesti nove kruničarske zajednice. Diljem katoličkog svijeta poznata je i raširena i druga kruničarska zajednica koju vode Dominikanci: "Živa krunica". Molitva krunice bila je i blaženom Alojziju Stepincu snaga i ohrabrenje u svakom trenutku mučeničkog života, isto tako i svjedočanstva mnogih hrvatskih branitelja ukazuju na molitvu krunice koja je bila izvor posebne duhovnosti i snage u Domovinskom ratu. Molitva krunice i danas je prisutna među hrvatskim katolicima i to kroz razne molitvene zajednice i vjerske medije koji svoju pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji očituju kroz molitvu krunice. Hrvatski narod Gospu je nazvao ne samo Kraljicom Krunice nego i Kraljicom Hrvata.

Izv. prof. dr. sc. **LUCIANA BOBAN**  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru  
[luciana.boban@ff.sum.ba](mailto:luciana.boban@ff.sum.ba)  
Doc. dr. sc. **JOSIP GRUBEŠA**  
Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine  
[jogrubesa@gmail.com](mailto:jogrubesa@gmail.com)  
Doc. dr. sc. **JELENA JURČIĆ**  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru  
[jelena.jurcic@ff.sum.ba](mailto:jelena.jurcic@ff.sum.ba)

## **BIOGRAFSKI ELEMENTI U POZICIJAMA FRA BAZILIJA PANDŽIĆA**

Fra Bazilije Pandžić (1918.-2019.) hercegovački franjevac, povjesničar, generalni arhivist i analist franjevačkog reda u Rimu, kao vanjski ekspert Kongregacije za proglašenje svetaca napisao je tri pozicije: 1. o Nikoli Taveliću (*Sacra Rituum Congregatio, Sectio historica, n. 12: Sebenicen. Declarationis martyrii B. Nicolai Tavelić sacerdotis professi Ordinis Fratrum Minorum in odium fidei, ut fertur, in civitate Ierusalem interfecti (+1391), Positio super martyrio ex officio concinnata, Typis Polyglotis Vaticanis 1961.*), 2. o Beatrice de Silva (*Sacra Congregatio pro causis Sanctorum, Officium Historicum n. 6: Toletana Canonizationis Beatricis de Silva Fundatricis Monialium Franciscalium a Santissima Conceptione († c. 1492), Positio super vita et virtutibus ex officio concinnata, Romae 1970.*) i 3. o njemačkom franjevцу Liberatu Weissu (*Sacra Congregatio pro causis sanctorum, Officium historicum, n. 108: Viennen. Beatificationis seu declarationis martyrii servi Dei et 2 sociorum O. F. M. in odium fidei, uti fertur, anno 1716 in Aethiopia occisorum Positio super martyrio ex officio concinnata, Romae, 1983*). Iako se same pozicije smatraju povijesno-kritičkim izdanjima o životu neke osobe koju čeka proces kanonizacije, vidljivi su biografski elementi koji se povremeno miješaju s hagiografskim (npr. Pozicije o čudesima). Cilj rada je kroz tri pozicije fra Bazilija Pandžića utvrditi koliko su učestali biografski elementi u pojedinim pozicijama te kako upravo taj biografski diskurs utječe na stvaranje ideala svetca.

Izv. prof. dr. sc. **TOMISLAV GALOVIĆ**  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
[tgalovic@ffzg.hr](mailto:tgalovic@ffzg.hr)

## **OD HAGIOGRAFIJE DO BIOGRAFIJE: HRVATSKI FRANJEVCI TREĆEREDCI GLAGOLJAŠI I NJIHОВИ ŽIVOTOPISI OD SREDNJEGA VIJEKA DO 21. STOLJEĆA (PROBRANI PRIMJERI)**

U široko zasnovanom franjevačkom pokretu tijekom srednjeg vijeka oblikuju se tri skupine sljedbenika sv. Franje. Među njima je i Treći franjevački red (lat. *tertiarii*) koji s jedne strane čine bratstva franjevačkoga svjetovnoga reda, a s druge samostanske redovničke zajednice. Unutar potonjih je Treći samostanski red sv. Franje (lat. *Tertius Ordo Regularis S. Francisci* / TOR) kojemu pripada Provincija franjevaca trećoredaca glagoljaša sv. Jeronima (danas sa sjedištem u Zagrebu) formalno utemeljena 1473., a organizirana prema Pravilu Nikole IV. pape iz 1289. godine. Posebnost je ovih franjevaca što su od svojih početaka prihvatili i njegovali glagoljaštvo u svim njegovim vidovima te bogoslužje slavili (i danas slave) na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. U izlaganju će se poseban naglasak staviti na analizu i metodologiju izrade biografija u ovoj specifičnoj franjevačkoj zajednici. U obzir će se uzeti ponajprije izvori nastali njihovim vlastitim djelovanjem. To su ponajprije rukopisne knjige posinovljenja (*Libro delle fi gliolanze; Libro degli affi gliati*), novicijata (*Libro degli Atti di Noviziato*) i zavjetovanja (*Libro delle Professioni Religiose*) franjevaca trećoredaca glagoljaša otoka Krka (1717. – 1914.). Zatim *Imenik preminulih redovnika samostanskog III. reda S. O. F. redodržave s. Jerolima u Dalmaciji, Kvarneru i Istri* koji sastavlja i ciklostilom daje umnožiti fra Stjepan M. Ivančić u Zadru 1910. godine. U *Predgovoru* sastavljač ističe: „Ima nekoliko godina e se je i kod nas uveo vrlo liepi običaj, da se za sutrašnji dan čitaju pri stolu godovi mrtvih Redovnika. (...) Nego stara je knjižica, gdje se čitali godovi, bila nepodpuna. U njoj, uz neznatne iznimke, spominjali se samo mrtvi Redovnici, počam od druge polovice osamnaestoga stoljeća: jer pomni sastavljač nije imao pri ruci ako ne jedino mrtvačku knjižicu (*Vacchetta*) glavotočkog Samostana i po koji komad knjižice Zaglave i Školjića, a falilo mu, kô što i danas fale predjašnje tih i drugih samostana. (...) Eda se doskoči toj manjkavosti, te se po mogućnosti sa spominjanjem preminulih

dopre do one dobe, kad se naši Redovnici pojavili u Dalmaciji, pobrinuo se potpisati da zaboravi otme i one koji bi inače uvijek u zaboravi ostali.“ Biografijama trećoredaca fra Stjepan M. Ivančić posvetio se i u svom temeljnom djelu *Povijesne crte o samostanskom III. Redu sv. o. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi* (1910.) te u knjižici *Nešto o hrvatsko-glagolskim piscima samostanskih Trećoredaca* (1911.). U obzir će se uzeti i *Imenik preminulih redovnika Hrvatske provincije franjevac trećoredaca* (sakupio i izdao o. Stjepan M. Ivančić / drugo prošireno izdanje priredio o. Petar Runje, Zagreb 1987.) te druga franjevačka historiografska literatura. Najzad, prikazat će se i recentni (rukopisni, u pripremi za tisk) *Biografski leksikon – Životopisi redovnika Provincije franjevac trećoredaca glagoljaša od 1900. do 2020.* fra Jose Živkovića. To je primarno retrospektivni leksikon koji sadrži abecedni popis, kronološki popis, životopise, abecedni popis živih redovnika, provincijala, službi u Generalnoj kuriji u Rimu, potom popis profesora i kulturnih djelatnika, inozemnu pastvu, ali i one koji su napustili redovničku zajednicu te popis novicijata u promatranom razdoblju. U zaključku će se – u odnosu na biografije franjevac trećoredaca glagoljaša – dati i komparativni pogled na *Hrvatski franjevački biografski leksikon* koji je 2010. godine izišao pod uredništvom fra Franje Emanuela Hoška, Peje Čoškovića i fra Vicka Kapitanovića u izdanju Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ i Vijeća franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

**KARIZMA I INSTITUCIONALIZACIJA KOD REGULARNIH  
KANONIKA: FUNKCIJA BIOGRAFSKIH TEKSTOVA O SV.  
NORBERTU KSANTENŠKOM, OSNIVAČU  
PREMONSTRANSTSKOGA REDA**

U povijesti redovništva, osobito tijekom razvijenoga srednjega vijeka, jedno je od ključnih pitanja bilo kako institucionalizirati izvorne duhovne ideale i životne norme koje je u začecima zajednice utjelovio njezin osnivač. Teorijski obrazac Maxa Webera, dominantan u istraživanjima ove problematike, navedeni je proces promatrao linearno, objašnjavajući institucionalizaciju redova kao postupan prelazak s karizmatičnoga na metodički, racionalan sustav vlasti. Uvažavajući suvremene tendencije u istraživanju funkcije srednjovjekovnih tekstova, izlaganje želi ponuditi istraživački model prema kojemu karizma nije kategorija koju institucionalizacija nadilazi, nego koja biva ne samo evocirana nego i modelirana sukladno potrebama zajednice upravo u kontekstu institucionalizacije. Kao primjer, predstavljene su dvije biografije Norberta Ksantenškoga, osnivača Premonstranskoga reda. Nastale sredinom 12. stoljeća, u kontekstu već poodmakle institucionalizacije reda, biografije su imale zadaću legitimirati eksperimentalan model opsluživanja regule sv. Augustina, u kojemu se nastojao izbalansirati strogi asketsko-kontemplativni život i realizacija apostolskoga života putem aktivnoga propovijedanja. U tom kontekstu izlaganje analizira dva pitanja: koje su bile karakteristike takvoga „eklektičnoga“ modela sveca (odnosno koje su hagiografske karakteristike integrirane u kulturu sjećanja regularnih kanonika); te u kakvom odnosu stoje Norbertova karizma i potreba zajednice da ostvari dugotrajnu stabilnost preko institucionaliziranih i depersonaliziranih tijela vlasti. Potonje je pitanje osobito u fokusu jer omogućava jasnije razumjeti ulogu transcendentno legitimirane riječi pojedinca i sustava autoriteta koji je, sukladno ranim statutima reda, bio utemeljen u „vladavini prava“ i kolektivnoj volji.

Prof. dr. sc. **IVAN KARLIĆ**

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

[vanikar010@gmail.com](mailto:vanikar010@gmail.com)

**LJUDEVIT ANTON MARAČIĆ**, prof.

Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevacu konventualaca

[ljudevitmaracic@gmail.com](mailto:ljudevitmaracic@gmail.com)

## **TRIDENTSKI DUH U HRVATSKOJ PROVINCIJI KONVENTUALNIH FRANJEVACA**

Godina 1517. bila je prijelomna za Zapadnu Crkvu, kao i za Franjevački Red. Spomenute godine je Martin Luther svojim reformnim pokretom odvojio jedan dio zapadne Crkve i rimski dio gotovo prisilio na temeljitiju obnovu, koju će nastojati ostvariti Tridentski sabor, jedan od najvećih reformnih događaja u povijesti Zapadne Crkve. Spomenute godine i Franjevački Red doživljava svojevrsnu tragediju podjele na tada dva različita dijela, reformnu obitelj, predvođenu poletnim ali ponekad i ekstremnim opservantskim pokretom, i konventualnu obitelj, nositeljicu uhodane i mirne tradicije kojoj baš taj događaj daje nove poticaje unutarnje obnove. Franjevci konventualci na našim prostorima, u tadašnjoj Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima, koje je današnja Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevacu konventualaca zakonita sljednica, dijelili su u tim prijelomnim vremenima sudbinu cijeloga Reda, kojemu je obnoviteljski duh Tridentskog sabora podario novi polet. Prvi generalni ministar nove konventualske obitelji, voljom pape Leona X. razdvojene od reformne obitelji krajem svibnja 1517. godine, bio je baš izdanak Dalmatinske provincije sv. Jeronima, PMg Antun Marcello Petris, sin creskog samostana sv. Frane, koji u svojim prvim poslanicama u kojima se obraća cijelom Redu, ali i pojedinim provincijskim ministrima, gotovo preklinje na obnovu, bez koje nema života i prijete ozbiljno odumiranje. Pomaci su bili vidljivi, ali nedostadni, tako da je tek Tridentski sabor, svojim uredbama o obnovi redovničkog života, najprije potvrdio i zajamčio daljnji životni tijek dotad nereformiranim zajednicama, ali uz uvjet nužne obnove, koja je sadržana u glasovitoj sintagmi „Vita perfecta communis“. To će biti okosnica oko koje će se sljedećih desetljeća, pa i stoljeća okretati nastojanja vrhovne uprave Reda, posebno u vrijeme generalnih ministara Gesualdija i Montanarija (početkom 17. stoljeća), kojima su glavni oslonac pružala dva ugledna i učena fratra Dalmatinske provincije, PMg Blaž Posarić iz Cresa i PMg Mate Ferkić iz Krka. Kao članovi vrhovne uprave, jedan kao tajnik,

drugi kao prvi savjetnik, uložili su golem trud u poticanje i uvjeravanje braće Reda u potrebu iskrenog prihvaćanja reforme, naputkom vrhovnih glavara mnogo su putovali, posjećivali, vizitirali, poticali ne samo provincijske ministre europskih redodržava, već i pojedine samostane kao i njihove članove. Tome valja pridružiti i podršku prihvaćanju tridentskih reformi i na mjesnoj razini Dalmatinske provincije sv. Jeronima, koja je poput drugih europskih provincija, imala i svojih tamnih, ali i svijetlih strana i trenutaka. To se posebno održava u odnosu prema novčanim vrijednostima, jer je siromaštvo i bilo jedan od glavnih razloga diobe Reda, pri čemu su kionventualci naglašavali od papa dobivenu povlasticu posjedovanja samostana i crkava, za razliku od reformnih franjevaca, koji su se načelno toga odricali u prilog Svete Stolice. To je bio kamen spoticanja, koji je, kako je spomenuto, Tridentski sabor riješio prema dotadašnjoj praksi, kojom su konventualni franjevci sačuvali povlasticu kolektivnog posjedovanja kao zajednica, što je dakako znalo dovesti i do nepravilnosti i anomalija, posebno privilegiranja nekih fratara i diskriminiranja skromnije braće. Obnovi je posebni zamah u Dalmatinskoj provinciji dalo savjesno obavljanje inače vrlo napornih vizitacija koje su se redovito obavljale brodicom, i to svake godine četverogodišta provincijske službe odnosno održavanja kapitula, koliko je naša provincija zbog izuzetno teškog stanja i prijetećeg prodora osmaskih snaga, dobila kao povlasticu koja je potrajala stoljećima. O tome pričaju sačuvani svesci Provincijskog arhiva, koji neprekinuto od 1559. dalje svjedoče o tome burnom vremenu. Kanonski pohodi, provincijske i kustodijske kongregacije, briga za zvanja, skrb za duhovni i kulturni život i razvoj, potvrda su stalne prisutnosti skrbi za obnovu koju je stalno trebalo poticati i podržavati. Pri tome posebno treba istaknuti važnost tzv. sproprija (razvlaštenja), kad je provincijalu trebalo predstaviti sve ono što pojedini redovnik posjeduje, spolija (ogoljenja), nakon smrti pojedinog fratra, kad je u nazočnosti provincijala i gvardijana pregledana soba i ostavština preminulog fratra, pogotovo ako je dobivao tzv. pekulij, svojevrsnu novčanu nagradu ili džeparac, koji je kod propovjednika i učitelja znao biti pozamašan. I kao epilog svemu tome, s ponosom smijemo za kraj istaknuti nastojanja generalnog ministra, PMg Bonaventure Soldatića iz Cresa, koji je sredinom 19. stoljeća baš u toj ulozi uspio nagovoriti članove tada ujedinjenih provincija sv. Jeronima i sv. Antuna da na provincijskom saboru u Šibeniku, 1882. definitivno prihvate i prvi nakon stotinu i više godina krize, službeno ozakone „vita perfecta communis“. To je bio kvasac obnove koja je od dotada nestajućega Reda, s niti tisuću članova, stvorio

vitalnu ustanovu koja danas, unatoč svim peripetijama, broji oko četiri tisuća pripadnika i jedna je od rijetkih redovničkih ustanova Katoličke Crkve koja posljednjih desetljeća nije doživjela opadanje broja svojih pripadnika.

Doc. dr. sc. **LUCIJA KREŠIĆ NACEVSKI**  
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu  
[lkresic@hrstud.hr](mailto:lkresic@hrstud.hr)

### **VITA MARIE EGIPCIACE U KAROLINŠKOM PASIONALU MR 164 - USPOSTAVA TEKSTA I KOMENTAR**

Životopis Marije Egipatske, *Vita Marie Egipciace de Greko in Latinum translata*, ispisan dalmatinskom beneventanom, koji se čita na posljednjim stranicama velikog karolinškog Pasionala MR 164 knjižnice Metropolitane, najstariji je cjeloviti tekst hrvatske književnosti napisan na hrvatskom teritoriju. Usto, on je datiran i ubiciran, a Pasionalu je naknadno prišiven u nepoznato vrijeme. S nama nepoznatog predložka prepisao ga je đakon Majon, čije je ime zabilježeno i na drugim, kraćim natpisima i zapisima, početkom 11. stoljeća po narudžbi splitskoga nadbiskupa Pavla. Životopis Marije Egipatske u Pasionalu jedina je rukopisna verzija životopisa poznate bludnice i pustinjakinje na latinskome jeziku kod nas. Izlaganje će predstaviti tijek uspostave teksta kao i izazove koje takav filološki rad donosi, komparirajući ga s drugim raspoloživim tekstovima iste i donekle slične redakcije, uz jezičnu i sadržajnu analizu.

Izv. prof. dr. sc. **IVAN MAJNARIĆ**  
Odjel za povijest Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta  
[ivan.majnaric@unicath.hr](mailto:ivan.majnaric@unicath.hr)

### **BIOGRAFISTIČKE PERSPEKTIVE U POVIJESTI REDOVNIŠTVA**

Otvaranje niza pitanja odnosa historije i biografije, najprije u teoriji te potom i praksi, posljedično je posljednjih 30-ak godina utjecalo i na bitnu izmjenu pristupa u izradi kolektivnih biografija. Premda ti pristupi još uvijek nisu imali jačeg odjeka u hrvatskim kolektivnim biografijama, čini da je sagledavanje povijesti redovničkih zajednica – ponajprije zbog same naravi redovništva – osobito pogodno za njihovu primjenu. U izlaganju će



se pozornost najprije posvetiti teorijskom osvrtu na pristupe u izradi kolektivnih biografija, koji će se ponajprije motriti u suodnosu s praksom u postojećim hrvatskim kolektivnim biografijama redovnika, a potom će se istražiti perspektive u biografistici redovništva.

**MARKO MARINA**, mag. hist. et. mag. educ. hist.

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

[mmarina@hrstud.hr](mailto:mmarina@hrstud.hr)

## **KARIZMA I AUTORITET U RANOM KRŠĆANSTVU: SUKOB ILI KOEGZISTENCIJA?**

Dinamika odnosa karizme i autoriteta nije prisutna isključivo u redovničkim zajednicama kasne antike i srednjeg vijeka. Ona je od samih začetaka važan element kršćanstva uopće. Upravo je i pitanje autoriteta te (usko povezanog) sustava vladanja i legitimacije istog jedan od ključnih elemenata razvoja kršćanstva u njegovim formativnim stoljećima. Imajući to na umu, izlaganje će biti usmjereno prema sociološkoj dimenziji ranog kršćanstva s obzirom na pitanje odnosa karizme i autoriteta. Prema prevladavajućoj paradigmi njemačkog znanstvenika Gerda Theisena, društveni je kontekst prvih kršćanskih zajednica obilježen prvenstveno putujućim karizmatiskim propovjednicima koji su svojim spontanijem djelovanjem, legitimirajući svoj autoritet putem vlastite karizme, pridonijeli prvotnom širenju nove vjere. To je pak posebno prisutno u redovničkim zajednicama kasne antike. U svom bih izlaganju predložio kompleksniji model društvene organizacije ranog kršćanstva koji ne uzima u obzir jedino dimenziju putujućih karizmatiskih propovjednika već i jasan lokalni karakter te autoritet lokalnih patrona koji su predsjedali sastancima kršćana na prostoru Mediterana. Sociološki gledano, jedna od najvažnijih karakteristika ranog kršćanstva jest to što je od začetka oblikovan u okviru lokalnih zajednica koje su bile i nužan preduvjet stabilnosti te budućnosti „nove“ religijske zajednice. Promatrajući sociološki aspekt kršćanstva u 1. st. isključivo kroz prizmu putujućih misionara te uzimajući jedino u obzir karizmu kao osnovu njihova autoriteta, gubi se mogućnost opširnijega razumijevanja osnovnih društvenih karakteristika ranog kršćanstva.

Prof. dr. sc. **MIRJANA MATIJEVIĆ SOKOL**  
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu  
[m.matijevic.sokol@gmail.com](mailto:m.matijevic.sokol@gmail.com)

## **MEMORIJALNE KNJIGE NAJSTARIJIH DALMATINSKIH BENEDIKTINSKIH SAMOSTANA**

Najranija pisana ostavština benediktinskih samostana iz hrvatskog ranog srednjeg vijeka su tzv. kopijalne knjige, uobičajeno nazivane kartularima i uglavnom su bile razmatrane kao sastavni dio diplomatičkog korpusa. Jednim svojim dijelom one to jesu, jer memoriraju kroz poseban literarni izričaj osnivanje samostana i kasnije njegove stečevine kroz vrijeme. Takve „knjige“ uobičajeno počinju tzv. fundacijskom listinom. Fundacijske listine imaju obilježja slobodnijeg stila jer memoriraju povijest nastanka samostana (*narratio foundationis*, *historia foundationis*). U kartularima kao što su Supetarski kartular, Kartular samostana sv. Marije iz Zadra, Kartular samostana sv. Benedikta u Splitu i neke pojedinačno sačuvane fundacijske listine drugih samostana daju uvid u ovaj sloj pismenosti koji svjedoči o uloji koju su u ranom srednjem vijeku imali benediktinci u Hrvatskoj.

Doc. dr. sc. **DANIEL PATAFTA**  
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
[d.patafta@yahoo.com](mailto:d.patafta@yahoo.com)

## **FRANJEVAČKO SIROMAŠTVO – TEMELJ KARIZME I TOČKA PRIJEPORA OD VREMENA FRANJE ASIŠKOG DO KAPUCINSKE REFORME**

U devetom pjevanju "Raja" (73-75) Dante izjednačuje Franju Asiškog sa Siromaštvom, za njega je Franjo Asiški sinonim za siromaštvo. Ovaj paralelizam nadahnut je mnogim biografskim spisima o sv. Franji, osobito jednostavnim biografskim djelom "Mistične zaruke sv. Franje s Gospođom Siromaštinom." Siromaštvo koje je za Franjina života postalo temeljna oznaka njegova poslanja, njegove karizme, stoljećima se prenosilo kao bitna oznaka cijelog franjevačkog pokreta. Nemoguće je razumjeti

franjevaštvo, franjevačku karizmu, duhovnost, teologiju i povijest bez razumijevanja franjevačkog odnosa prema siromaštvu. Ono nije samo jedan od redovničkih zavjeta, nego ključna oznaka i nit vodilja koja od vremena sv. Franje daje cijelom pokretu bitnu oznaku karizme. Franjino siromaštvo, življenje i pogled na njega, u uskoj su vezi s evanđeoskim poimanjem siromaštva kao autentičnog svjedočenja kršćanstva u Crkvi. Pravni spisi Reda, osobito Nepotvrđeno Pravilo iz 1221. godine, Potvrđeno Pravilo iz 1223. i drugi normativni akti nastali za svećevog života kao ključno polazište franjevačke karizme uzimaju življenje evanđeoskog siromaštva.

Prof. dr. sc. **MARINKO PEJIĆ**  
Franjevačka teologija Sarajevo  
[marinko.pejic@gmail.com](mailto:marinko.pejic@gmail.com)

## **BIOGRAFIJE SV. FRANJE ASIŠKOG: SUPROTSTAVLJENI MODELI NASLJEDOVANJA**

O sv. Franji Asiškome postoje, barem, desetak biografija, što je već fenomen koji traži adekvatan odgovor. Svaka od starih Franjinih biografija nastala je u određenom povijesnom trenutku i ambijentu, i svaka od njih odraz je toga vremena i ambijenta koji ju je proizveo. Svaki od pojedinaca, grupa ili institucija koji stoje iza pojedine biografije, imao je potrebu predstaviti Franju i njegovo temeljno duhovno iskustvo onako kako je to odgovaralo određenoj struji u Crkvi ili Franjevačkom redu. To je stvorilo različite modele nasljedovanja sveca iz Asiza, koji su često kroz povijest bili suprotstavljeni. Radi se dakle o različitim viđenjima duhovnog iskustva sv. Franje, a time i zajednice koja je iza njega ostala, i u krajnjoj liniji o različitoj viziji kršćanskog duhovnog iskustva uopće. Različite Franjine biografije bitno su odredile poimanje franjevačke karizme kroz povijest i različitih modela nasljedovanja sveca, a time i različitih ideala franjevačke duhovnosti.

Prof. dr. sc. **STIPAN TADIĆ**

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

[stadic@hrstud.hr](mailto:stadic@hrstud.hr)

## POJAM I ZNAČENJE KARIZME U SOCIOKULTURNOM I POVIJESNODRUŠTVENOM OKRUŽJU

Pojam karizme i njezino značenje u sociokulturnom i povijesnom značenju u društvenim znanostima uveo je jedan od „očeva“ sociološke discipline i jedan od njezinih temeljnih stupova na kojima počiva društvena teorija M. Weber. Kategorijom karizme Weber označuje sve ono izuzetno, posebno, ono što nije u redovitom tijeku uobičajenih, svagdašnjih, rutinskih događanja (*ausseralltäglich*). U okviru Weberove teorije karizma ponajprije znači izuzetne, nadnaravne, *osobne sposobnosti* vođe kojega drugi slijede zbog tih *izuzetnih, nesvakidašnjih, osobitih, nadnaravnih sposobnosti*. Osobne, nadnaravne sposobnosti vođe, koje mu sljedbenici pripisuju, međutim, stalno su na kušnji i sljedbenici idu za njim samo dotle dok on te sposobnosti potvrđuje i demonstrira praktičnim dokazima. To bi se, uvjetno kazano, moglo nazvati *vertikalnom dimenzijom* karizme. S druge pak strane, karizma može biti i funkcionalna karizma, odnosno karizmi službe – *Amtscharisma*. Ako se uopće radi o karizmi, onda bi se moglo reći da se kod *karizme službe* radi o „karizmi iz druge ruke“, odnosno funkcionalnoj karizmi. To bismo, opet uvjetno kazano, mogli nazvati, *horizontalnom dimenzijom* karizme. Pritom može biti irelevantno, kaže Weber, posjeduje li i ima li dotična osoba doista te kvalitete. Važno je, naime, da osobe koje nju slijede ili idu za njom *vjeruju* da dotična osoba te kvalitete uistinu ima. Bitno je dakle *povjerenje, tj. uvjerenje* onih koje idu za njim da on te kvalitete doista i posjeduje. U ovom („horizontalnom“) smislu karizma uopće nije vezana uz izuzetne, nadnaravne sposobnosti vođe, odnosno uz osobu nego uz (hijerarhijsku, institucionalnu) službu. Sama riječ *karizma* znači besplatni, nezaslужeni, dragovoljni dar, osobite nadnaravne sposobnosti, koje prema vjerovanju zajednice, pojedinac ima, posjeduje, te je, na temelju tih svojih osobitih, nadnaravnih sposobnosti, spreman preuzeti vodstvo. Karizmatik je pak osoba koja posjeduje nadnaravni dar za vođenje zajednice ili naroda u izuzetno teškim prilikama. On je „naravni“, „prirodni“, „rođeni“ vođa u društvenim previranjima i turbulentnu vremenu. Zajednica ga upravo i bira, ili joj se pak nametne, za

vođu na temelju tih (općih) uvjerenja kako dotična osoba posjeduje te izvanredne darove, kvaliteta i sposobnosti. Karizma se, sa sociološkog zrenika gledano, paradigmatički očituje na religijskom planu kod *proroka*, na vojnom kod velikih *vojskovođa*, a na društveno političkom kod *demagoga*. Za Maxa Webera to je, uz tradicionalnu i ciljno-racionalnu, jedan od idealnih (inegzistentnih!) tipova legitimne vlasti.

**PETAR UŠKOVIĆ CROATA**, mag. educ. philol. et. croat. lat.  
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu  
[puskovic@hrstud.hr](mailto:puskovic@hrstud.hr)

### **HAGIOGRAFSKI SLOJEVI *VITA HILARIONIS* SV. JERONIMA**

U posljednjoj od svoje tri hagiografije, onaj utemeljitelja palestinskoga monaštva sv. Hilariona iz III i IV. stoljeća, sveti Jeronim donosi netipičnu i drugačiju hagiografiju u kojoj je Hilarionova askeza kontaminirana čestim „lutanjima“ i opisima prostora. Dinamičnost mijenjanja uloga kao monaha, iscjelitelja i asketa odvlači čitateljevu pažnju od uobičajenoga modela svetosti prema konceptu prostora koji je od ranije već prisutan u (ranim) kršćanskim ali i poganskim tekstovima. Cilj ovoga izlaganja bit će analizirati slojeve Jeronimove *Vita Hilarionis* i pokazati u kojim se elementima ona razlikuje od standardnoga hagiografskoga diskursa.

Doc. dr. sc. **TRPIMIR VEDRIŠ**  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
[tvedris@ffzg.hr](mailto:tvedris@ffzg.hr)

***VENIAT DIES IN QUO DICAM VOBIS CLAMATE ET  
VOCIFERAMINI. MUČENIŠTVO SV. NIKOLE TAVILIĆA I  
DRUGOVA U KONTEKSTU***

Kanonizacija, odnosno okolnosti kanonizacije, Nikole Tavilića kao “prvog hrvatskog sveca” za povjesničara predstavlja zanimljiv fenomen po sebi. Specifična hrvatska dimenzija šibenskog kulta sv. Nikole također nudi zanimljive mogućnosti za istraživanje oblikovanja kulta u dugom trajanju. No, promatrano iz medievističke perspektive stječe se dojam da je niz okolnosti Nikolina “posmrtnog života” (podjednako u kontekstu mjesnog kulta ili javne predodžbe) zasjenio niz zanimljivih aspekata samog mučeništva. Daleko od toga da suvremeni izvori nisu bili pažljivo proučeni ili da manjka literature o sv. Nikoli i drugovima. Pa ipak, niz “kontekstualnih čimbenika” mučeništva skupine franjevacu u Jeruzalemu krajem 14. st. nije, barem u hrvatskoj historiografiji, temeljitije proučen. Polazeći, naime, već od okolnosti mučeništva, povijest kanonizacije nije prošla bez zapreka. No, način na koji su Nikola i drugovi tražili, pa čak i izazvali svoj mučenički kraj, nije postao predmetom nedoumica tek u 20. st. Već su svečevi suvremenici imali različito mišljenje o opravdanosti i svrsi takove vrste mučeništva. Svrha ovog izlaganja bit će stoga smjestiti stradanje sv. Nikole Tavilića i drugova u povijesni kontekst i to ponajprije pod vidikom propitivanja koncepta mučeništva unutar franjevačkog reda u 14. st., preciznije specifično franjevačkog shvaćanja mučeništva od strane muslimana. Niz pitanja koje takovo istraživanje otvara ne pomaže tek bolje razumjeti oblikovanje kulta i proces kanonizacije sv. Nikole već otvara pogled na složeni svijet kasnosrednjovjekovne franjevačke duhovnosti, krize i temeljnih vrijednosti.

Doc. dr. sc. **ANTUN VOLENIK**

Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

[voleniks@gmail.com](mailto:voleniks@gmail.com)

## **P. ANTE GABRIĆ KAO KARIZMATIČNA OSOBA I KOMUNIKATOR**

P. Ante Gabrić SJ (28. 2. 1915. Metković – 20. 10. 1988. Baraipur, India) jedna je od najkarizmatičnijih figura hrvatskih katoličkih misionara u dvadesetom stoljeću koji su s ovih prostora pošli u razne krajeve svijeta prvenstveno kao navjestitelji Radosne vijesti, Evanđelja ali i kao socijalni radnici, pokretači škola i bolnica i sl. Ovaj rad želi istražiti u čemu je bio izvor karizmatičnosti ovog hrvatskog isusovca te koliku je ulogu u tome imala njegova sposobnost komuniciranja u pred elektronskoj eri. Uz do sada objavljenje monografije ovo istraživanje bavit će se njegovom obimnom i do sada nedovoljno istraženom korespondencijom koja sadrži više tisuća pisma kao i audio vizualnim zapisima.

Izv. prof. dr. sc. **DRAGO ŽUPARIĆ**

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

[drago.zuparic1@gmail.com](mailto:drago.zuparic1@gmail.com)

## ***ITINERARIUM EGERIAE* I NEKE ODLIKE SREDNJOVJEKOVNOG LATINITETA**

Sveta zemlja i okolni krajevi odavno su privlačili kršćanske putnike, željne vidjeti i moliti se na mjestima koja su vezana za važne epizode Isusova života. Krajem IV. stoljeća potvrđen je jedan od najranijih dokumentiranih kršćanskih hodočašća u istočnom Sredozemlju između 381-384. god., poznatiji pod imenom *Itinerarium Egeriae*. Napisala ga je ženska hodočasnica na jeziku koji pripada kasnoantičkom, odnosno srednjovjekovnom obliku latinskog jezika, koji značajno odstupa od klasičnog latiniteta. Nakon ponovne publikacije teksta krajem XIX. stoljeća, *Itinerarium* je izmamio znatan broj znanstvenih ocjena i mnoštvo studija tijekom XX. stoljeća. Uz brojne analize teksta, nastavljena je i znanstvena rasprava o životnim detaljima Egerije, uključujući njezinu

preciznu vjersku pripadnost, obrazovanje, zemljopisno podrijetlo, itd. Kako je srednjovjekovni latinski jedan od omiljenih područja istraživanja za mnoge lingviste i klasične filologe, i ovaj rad bavi se upravo Egerijinim latinitetom, čiji rječnik ima primjetne paralelizme s Grgurom Tourskim, s rječnikom Biblije, kasnolatinskim piscima IV. stoljeća, te sadrži brojne grecizme, hebraizme i neologizme. Članak obrađuje obilježja srednjovjekovnog latiniteta u *Itinerariumu* uočavajući indikativnije promjene u odnosu na klasični latinski, i to na području: fonologije, morfologije, sintakse, leksika...



---

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

**Biografija, hagiografija, karizma. Funkcionalizacija teksta i kulturni spomen u hrvatskim i europskim redovničkim zajednicama**

Znanstveni skup – niz Tihi pregaoci

ISBN 978-953-8349-02-7